

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
IXTISOSLASHTIRILGAN TA’LIM MUASSASALARI AGENTLIGI
HUZURIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT VA XALQARO BAHOLASH
ILMIY-AMALIY MARKAZI**

**UMUMIY O‘RTA TA’LIM MUASSASALARIDA BIOLOGIYA FANI
BO‘YICHA NOMZODLARINI TANLOV ASOSIDA
ISHGA QABUL QILISH SINIVI UCHUN
FOYDALANILADIGAN TEST TOPSHIRIQLARI
SPETSIFIKATSIYASI**

Toshkent – 2026

UMUMIY O‘RTA TA’LIM MUASSASALARIDA BIOLOGIYA FANI BO‘YICHA NOMZODLARINI TANLOV ASOSIDA ISHGA QABUL QILISH SINOVI UCHUN TEST TOPSHIRIQLARI SPETSIFIKATSIYASI

Mazkur spetsifikatsiya Biologiya fani bo‘yicha nomzodlarni ishga qabul qilish sinovida foydalaniladigan test topshiriqlarining mazmuni, qamrovi, turi, shakli, baholash mezonini va o‘tkazilish tartibiga qo‘yilgan talablarni aks ettiradi.

I. Umumiy tamoyillar

Baholashning asosiy maqsadi Biologiya fani mutaxassislarining fan bo‘yicha nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, laboratoriya faoliyatini tashkil etish kasbiy kompetensiyalarini kompleks baholashdan iborat.

Test topshiriqlari kasbiy faoliyatda zarur bo‘ladigan bilimlarni tanish va notanish vaziyatlarda qo‘llash, muammoli holatni tahlil qilish hamda maqbul yechimni tanlashga yo‘naltiriladi.

II. Me‘yoriy asoslar

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2026-yil 15-iyundagi 203-son “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tizimidagi davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va umumiy o‘rta ta’lim muassasalari xodimlarini tanlov asosida ishga qabul qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi buyrug‘i.

III. Baholash qamrovi

Biologiya fani bo‘yicha 40 ta test topshirig‘i taqdim etiladi va ularni bajarish uchun 80 daqiqa vaqt beriladi. Test topshiriqlarida yagona to‘g‘ri javobni talab qiladigan (Y1), moslashtirishni talab qiladigan (Y2) hamda ketma-ketlikni talab qiladigan (Y3) yopiq turdagi topshiriqlardan foydalaniladi. Test topshiriqlarining mazmun sohasi va baholanadigan bilim hamda ko‘nikmalar bo‘yicha taqsimoti quyidagi jadvalda aks etgan:

**Mutaxassislik fani bo‘yicha tuziladigan test topshiriqlarining mazmun sohasi
va baholanadigan bilim va ko‘nikmalar bo‘yicha taqsimoti**

1-jadval

Mazmun soha	Baholanadigan konstruktlar	Testlar soni
--------------------	-----------------------------------	---------------------

Biologiya fanining asoslari va tiriklikning xilma-xilligi	– organizmlarni sistematik guruhlariga ajratishda qo‘llaniladigan metodlar va usullarni aniqlash; – hayotiy jarayonlarni tiriklikning tuzilish darajasi bilan bog‘lash; – sistematik birliklarni iyerarxik tartibda joylashtirish; – organizmlarga xos belgilarni aniqlash va ularga xos xususiyatlarni to‘g‘ri muvofiqlashtirish; – organizmlarning tuzilishi va funksional xususiyatlarini ularning hayot tarzi hamda oziqlanishiga bog‘lab tahlil qilish.	4
Hujayra biologiyasi va to‘qimalar tuzilishi	– DNK tarkibiy nisbatlari va nukleotidlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash; – hujayra turlariga ko‘ra xromosoma to‘plamlarining farqlanishini aniqlash; – hujayraning kimyoviy tarkibi va biomolekulalarning biologik ahamiyatini tahlil qilish; – moddalarning kimyoviy xossalarini aniqlash; – biomolekulalarning tuzilishi, xossalari va funksiyalarini aniqlash; – modda va energiya almashinuvi jarayonlarini biologik ahamiyatini izohlash; – hujayra organoidlari va ularning funksiyalarini moslashtirish; – hujayra oziqlanishi va plastik almashinuv jarayonlarini aniqlash; – biologik jarayonlarga ta’sir etuvchi omillar asosida xulosa chiqarish.	7
Organizmlar biologiyasi	– biologik tuzilmalarning kelib chiqishini aniqlash; – organizmlarda oziqlanish bilan bog‘liq tuzilma va jarayonlarning aniqlash, moslashtirish; – organ va tizimlarda gaz almashinuvi hamda nafas olish jarayonlarini izohlash; – moddalar va energiya almashinuvi jarayonlarining o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish; – ayirish jarayonini ta’minlovchi organlar va ularning funksiyalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilish – organizmlarda moddalarning transport qilinish mexanizmlarini taqqoslash; – harakatlanishni ta’minlovchi tuzilma va jarayonlarni farqlash;	9

	– organizmlarning ko‘payish xususiyatlari farqlash va taqqoslash; – organ va organlar tizimlarining funksional bog‘liqligini asoslash; – fiziologik boshqaruv va muvofiqlashtirish mexanizmlarini aniqlash, moslashtirish – organ funksiyasining buzilishi va uning oqibatlarini baholash; – biologik jarayonlar bo‘yicha berilgan ma’lumotlar asosida ehtimoliy sabab va oqibatlarni xulosalash.	
Organizmlarning ko‘payishi va individual rivojlanishi	– hujayra sikli, meyoza va ularning biologik ahamiyati bilan bog‘liq jarayonlarni tahlil qilish; – organizmlarning ko‘payishi bilan bog‘liq jarayonlar va qonuniyatlarni taqqoslash; – jinsiy ko‘payish, urug‘lanish va rivojlanish jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash; – organizmlarning individual rivojlanish bosqichlari va ularga xos belgilarni farqlash; – ko‘payish va rivojlanish jarayonlariga oid ma’lumotlar asosida xulosa chiqarish	4
Genetika va evolyutsiya	– genetik hodisa yoki mexanizmni aniqlash; – genetik ma’lumotlar asosida irsiylanish natijasini aniqlash; – duragaylash natijasida olingan fenotip va genotip nisbatini aniqlash; – genetik qonuniyatlar va ularning namoyon bo‘lish xususiyatlarini tahlil qilish; – genetik ma’lumotlar asosida sabab-oqibat bog‘liqligini tahlil qilish va to‘g‘ri xulosani asoslash. – modifikatsion o‘zgaruvchanlik ko‘rsatkichlari asosida belgining o‘rtacha qiymati yoki tarqalish ulushini aniqlash; – genetik ma’lumotlar asosida sabab-oqibat bog‘liqligini tahlil qilish va to‘g‘ri xulosani asoslash; – evolyutsion jarayonlar va ularning natijalarini aniqlash; – evolyutsion jarayonlarga oid ma’lumotlar asosida xulosa chiqarish.	8

Ekosistema va biosfera	– organizmlar o'rtasidagi o'zaro munosabat turlarini aniqlash; – ekologik omillarga organizmlarning javob reaksiyalarini aniqlash; – ekotizimdagi trofik bog'lanishlar asosida oziq zanjirlarini aniqlash; – ekologik omillarning ta'siri asosida ekotizimdagi jarayonlar haqida xulosa chiqarish, sabab-oqibat bog'liqligini tahlil qilish; – biosferada modda va energiya aylanishi jarayonlarini aniqlash; – biosfera va inson faoliyati o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijalarini tahlil qilish; – biosferani muhofaza qilishga oid chora-tadbirlarni baholash.	5
Organik olam filogenezi	– o'simliklar va hayvonlarning evolyutsion rivojlanish bosqichlarini aniqlash va taqqoslash; – o'simliklar hamda hayvonlar organlarining filogenetik rivojlanishini tahlil qilish; – evolyutsion o'zgarishlar va ularning natijalari o'rtasidagi bog'liqlikni asoslash; – filogenetik ma'lumotlar asosida xulosa chiqarish;	3
Jami		40 ta

Kognitiv ko'nikmalar taqsimoti

2-jadval

T	Kognitiv daraja	Izohi
1	Bilish	Fanga doir asosiy dalillar, qonunlar, ta'riflar, formulalar va hodisalarni yoddan bilish, tanish va esga olish.
2	Qo'llash	Dalil va qonunlarni tanish vaziyatlarda qo'llash, hisob-kitoblar bajarish, grafik va diagrammalarni tahlil qilish.
3	Mulohaza qilish	Notanish vaziyatlarda bilimlarni qo'llash, tahlil va sintez qilish, sabab - oqibat bog'lanishlarini aniqlash, izohlash va baholash.

IV. Baholash mezonlari

Test topshiruvchining umumiy natijasini (raw score) hisoblash uchun har bir to'g'ri javob uchun 2,5 ball, noto'g'ri javob uchun ball berilmaydi. Umumiy eng yuqori natija 100 ballni tashkil etadi.

V. Imtihon tartibi

Test topshiruvchi imtihonga shaxsini tasdiqlovchi hujjat bilan keladi va test tashkilotchisi tomonidan belgilangan tartibga rioya qiladi. Imtihon boshlanishidan oldin test topshiruvchilarga topshiriqlarni bajarish hamda javoblarni belgilash tartibi tushuntiriladi.

Taqiqlangan vositalar: imtihon vaqtida mobil telefon, aqlli soat, planshet, quloqchin, elektron eslatma, ruxsat etilmagan bosma yoki elektron materiallardan foydalanish qat'iyan man etiladi.

Axloq va intizom: nusxa ko'chirish, yordam so'rash yoki yordam berish, imtihon davomida gaplashish, ruxsatsiz chiqish va nazoratchi ko'rsatmalariga amal qilmaslik taqiqlanadi. Qoidabuzarlik aniqlanganda, u belgilangan tartibda rasmiylashtiriladi va test topshiruvchi imtihondan chetlashtirilishi mumkin

VII. Tavsiya etiladigan asosiy manbalar

1. Safarov K., Umaraliyeva M., Tillayeva Z., Abduraxmonova I., Raxmatov U., Haytbayeva S., Bo'ronboyeva M. Biologiya. 7-sinf: umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun darslik. 1-nashr. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022.

2. Mavlonov O., Tilavov T., Aminov. Biologiya. 8-sinf: umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. 6-nashr. – Toshkent: "O'qituvchi" nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2019.

3. Zikiryayev A., To'xtayev A., Azimov I., Sonin N. Biologiya. Sitologiya va genetika asoslari. 9-sinf: umumiy o'rta ta'lim maktablarining 9-sinfi uchun darslik. 5-nashr. – Toshkent: "Yangiyo'l Poligraph Service", 2019.

4. G'afurov A., Abdukarimov A., Tolipova J., Ishankulov O., Umaraliyeva M., Abduraxmonova I. Biologiya. 11-sinf: umumiy o'rta ta'lim maktablarining 11-sinfi uchun darslik. 1-nashr. – Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2018.

5. G'ofurov, Fayzullayev. Genetika. – Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2010.

6. Tursinbayeva G. S., Dushanova G. M., Sadinov J. S. Botanika. O'simliklar morfologiyasi va anatomiyasi. – Toshkent: "Tafakkur bo'stoni" nashriyoti, 2018.

7. Dadayev S., Saparov Q. Umurtqalilar zoologiyasi. – Toshkent: "Turon Iqbol" nashriyoti, 2019.

8. Ergashev A. Ekologiya: darslik. – Toshkent: "EFFEKT-D" nashriyoti, 2021.

9. Biologiya. 10-sinf: Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun darslik, K.Safarov, I.Azimov, M.Umaraliyeva, U.Raxmatov, Z.Tillayeva, I.Abduraxmonova, E.Ochilov, S. Haytbayeva, L.Uralova 1-nashri. Toshkent "Respublika ta'lim markazi", 2022.

VIII. Eslatma

Test topshiriqlari mazmuni tavsiya etilgan manbalarda aks etgan qonunchilik, kasbiy mazmun, tamoyil va yondashuvlar bilan moslashtiriladi. Biroq topshiriqlar manbalardan to‘g‘ridan-to‘g‘ri olinmaydi. Test topshiriqlari talabgorning kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish, bilimini amaliyotda qo‘llash va asosli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini baholashga qaratiladi.